

IJTIMOIIY MOBILLIKNING MUHIM AFZALLIKLARI

Karimova Lola Muzafarovna

Buxoro davlat tibbiyot instituti Ijtimoiy fanlar kafedrasida dotsenti

Annotaatsiya: mazkur tezisdagi ijtimoiy mobillikning muhim afzalliklari muhokama qilinib, yakunda muallif tomonidan sohani rivojlantirish uchun taklid va tavsiyalar beriladi.

Kalit soʻzlar: ijtimoiy mobillik, afzalliklar, ijtimoiy soha.

ВАЖНЫЕ ПРЕИМУЩЕСТВА СОЦИАЛЬНОЙ МОБИЛЬНОСТИ

Каримова Лола Музафаровна

Доцент кафедры общественных наук Бухарского государственного медицинского института

Аннотация: в данной диссертации рассматриваются важные преимущества социальной мобильности, и, наконец, автор дает предложения и рекомендации по развитию этой области.

Ключевые слова: социальная мобильность, преимущества, социальная сфера.

IMPORTANT ADVANTAGES OF SOCIAL MOBILITY

Karimova Lola Muzafarovna

Associate Professor, Department of Social Sciences, Bukhara State Medical Institute

Abstract: this thesis discusses the important advantages of social mobility, and at the end, the author gives suggestions and recommendations for the development of the field.

Keywords: social mobility, advantages, social sphere.

Ijtimoiy mobillik — bu kishilarning yoki ijtimoiy guruhlarining jamiyatda o'z ijtimoiy mavqeini o'zgartirish imkoniyati va jarayonidir. U shaxs yoki oilaning daromad, ta'lim, kasb, maqom, yoki ijtimoiy sinfdagi o'zgarishlarini anglatadi.

Ijtimoiy mobillik turlari:

1. **Vertikal mobillik** – ijtimoiy holatning yuqoriga (ko'tarilish) yoki pastga (tushish) o'zgarishi.

Masalan: fermerdan biznesmen bo'lish (ko'tarilish), ishini yo'qotib kambag'alga aylanish (tushish).

2. **Gorizontal mobillik** – bir ijtimoiy qatlamdan boshqasiga o'tmasdan, holatni saqlab qolgan holda joy yoki faoliyatni o'zgartirish.

Masalan: bir shahardan boshqasiga ko'chib, o'qituvchilikni davom ettirish.

3. **Avlodlararo (intergeneratsion) mobillik** – ota-onalar va ularning bolalari orasidagi ijtimoiy holatdagi o'zgarish.

Masalan: ota-onasi ishchi bo'lib, farzandi advokat bo'lsa.

4. **Avlod ichidagi (intrageneratsion) mobillik** – bir shaxsning hayoti davomida ijtimoiy maqomida yuz beradigan o'zgarish.

Masalan: oddiy ishchidan kompaniya rahbarigacha ko'tarilish.

Ijtimoiy mobillikka ta'sir qiluvchi omillar:

- Ta'lim darajasi
- Kasb va malaka
- Oilaviy muhit
- Davlat siyosati (ijtimoiy tenglik, imkoniyatlar yaratilishi)
- Iqtisodiy vaziyat

•**Shaxsiy fazilatlar** (tirishqoqlik, liderlik, bilimga chanqoqlik)

Ijtimoiy mobillikning ahamiyati:

•Jamiyatda **barqarorlik va adolatni** ta'minlaydi

•Odamlarga **rivojlanish** va **motivatsiya** beradi

•Ijtimoiy qatlamlar o'rtasidagi **aloqani kuchaytiradi**

•**Ijtimoiy tengsizlikni** kamaytirishga xizmat qiladi

Ijtimoiy mobillikning ijobiy (plyus) tomonlari quyidagilardan iborat:

1. Shaxsiy rivojlanish imkoniyati

•Odamlar mehnat, ta'lim va tashabbus orqali o'z hayot sifatini yaxshilash imkoniyatiga ega bo'ladi.

•Ambitsiyali shaxslar yuqoriga ko'tarilib, jamiyatda faol o'rin egallashi mumkin.

Shaxsiy rivojlanish imkoniyati — bu insonning o'z salohiyatini ochish, bilim va ko'nikmalarini rivojlantirish, hayot sifatini yaxshilash imkoniga ega bo'lishidir. Ijtimoiy mobillik bu imkoniyatni kengaytiradi, chunki:

Ijtimoiy mobillik orqali shaxsiy rivojlanish qanday yuz beradi?

1. Ta'lim olish imkoniyati oshadi

➤ Odamlar yuqori sifatli ta'lim olib, bilim darajasini oshirish orqali jamiyatda yuqoriroq mavqega erisha oladi.

2. Kasbiy o'sish va malaka oshirish

➤ Yaxshi ishga joylashish, tajriba to'plash va malakasini oshirish orqali inson professional darajada o'sadi.

3. Moliyaviy mustaqillikka erishish

➤ Ijtimoiy mavqening oshishi moliyaviy imkoniyatlarni kengaytiradi, bu esa o'z ustida ishlashga, sayohat qilishga, kitob o'qishga, treninglarda qatnashishga yo'l ochadi.

4. O'ziga bo'lgan ishonch ortadi

➤ Ijtimoiy mobillik orqali erishilgan yutuqlar insonda motivatsiya, o'ziga ishonch va tashabbuskorlikni kuchaytiradi.

5. Jamiyatda faol ishtirok

➤ Ijtimoiy mavqei oshgan odamlar jamiyat muammolariga befarq bo'lmaydi — ular faollashadi, boshqalarga yordam bera oladi, ijtimoiy liderga aylanadi.

2. Jamiyatda adolat hissi kuchayadi

•Har kimga o'z mehnati va salohiyati asosida yuqorilash imkoniyati berilishi ijtimoiy tenglikni mustahkamlaydi.

Jamiyatda adolat hissining kuchayishi — ijtimoiy mobillikning muhim ijobiy natijalaridan biridir. Bu holat, fuqarolar orasida imkoniyatlar tengligi va har kim mehnati bilan yuqoriga ko'tarilishi mumkin degan ishonch shakllanganda yuz beradi.

Nima uchun ijtimoiy mobillik adolat hissini kuchaytiradi?

1. Imkoniyatlar tengligiga ishonch paydo bo'ladi

➤ Odamlar tug'ilgan ijtimoiy sinfi emas, balki bilim, mehnat va salohiyati asosida o'z mavqeini o'zgartira olishini ko'radi.

2. Mehnat va bilim qadrlanadi

➤ Mehnatsevar, bilimli, mas'uliyatli shaxslar yuqoriga ko'tarila oladi, bu esa jamiyatda haqiqatga asoslangan muvaffaqiyat modelini yaratadi.

3. Adolatsiz tizimlarga qarshi ishonchsizlik kamayadi

➤ Ijtimoiy pog'onalarda harakat qilish imkoniyati mavjud bo'lsa, odamlar korrupsiya, nepotizm yoki kast tizimiga nisbatan norozilikni kamroq sezadi.

4. Ijtimoiy norozilikni kamaytiradi

➤ Odamlar o'z hayotini yaxshilash umidiga ega bo'ladi, bu esa norozilik kayfiyatining oldini oladi va barqarorlikni mustahkamlaydi.

5. Har bir inson o'z taqdirining muallifi ekanini anglaydi

➤ Bu fuqarolik ongini kuchaytiradi va jamiyatni faol, o'zgaruvchan, dinamik holatga olib keladi.

3. Iqtisodiy taraqqiyotga turtki bo'ladi

•Yuqori bilim va malakaga ega bo'lganlar yuqori lavozimlarga ko'tarilib, innovatsiyalar va samarali boshqaruv olib keladi.

“Ijtimoiy mobillik iqtisodiy taraqqiyotga turtki bo'ladi” degan fikr shuni anglatadiki, fuqarolarning bilim, mehnat va salohiyati orqali yuqoriga ko'tarilish imkoniyati jamiyatning umumiy iqtisodiy rivojlanishiga xizmat qiladi.

Ijtimoiy mobillik qanday qilib iqtisodiy o'sishni rag'batlantiradi?

1. Qobiliyatli insonlar yetakchi pozitsiyalarga chiqadi

➤ Iqtidor, bilim va mehnatga tayanib lavozimlarga ko'tarilgan insonlar samarali boshqaruv va innovatsiyalar olib keladi.

2. Mehnat samaradorligi oshadi

➤ Insonlar malaka oshirishga, ishga jiddiy yondashishga intiladi — bu esa umumiy ishlab chiqarish hajmini va sifati yaxshilaydi.

3. Ta'lim va kasbga intilish kuchayadi

➤ Ko'proq odamlar ta'lim olib, yuqori malakali ishchi kuchi shakllanadi — bu iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshiradi.

4. Iqtisodiy tengsizlik kamayadi

➤ Imkoniyatlar tengligi ta'minlanganda jamiyatda kambag'allik darajasi pasayadi, o'rta sinf mustahkamlanadi.

5. Tadbirkorlik va innovatsiyalar rivojlanadi

➤ Erkin harakat qilish imkoniyatiga ega bo'lgan insonlar ko'proq tashabbus ko'rsatadi, biznes ochadi, yangi ish o'rinlari yaratadi.

6. Ichki bozor kuchayadi

➤ Ijtimoiy mobillik natijasida daromadlar oshib, iste'mol qilish hajmi ortadi — bu esa iqtisodiy aylanishni kuchaytiradi.

Ijtimoiy mobillik nafaqat shaxsiy muvaffaqiyat, balki **umumiy iqtisodiy barqarorlik va taraqqiyotning** asosiy omillaridan biridir.

4. Motivatsiya va raqobatni oshiradi

•Shaxslar bilim olishga, o'z ustida ishlashga va kasbiy rivojlanishga intiladi.

•Jamiyatda sog'lom raqobat muhiti shakllanadi.

“Ijtimoiy mobillik motivatsiya va raqobatni oshiradi” — bu shuni anglatadiki, jamiyatda har kim mehnati, bilimi va sa'y-harakati bilan yuqori

mavqega erisha olishini bilgan odamlar ko'proq harakat qiladi va sog'lom raqobat muhitida o'zini rivojlantiradi.

Qanday qilib ijtimoiy mobillik motivatsiya va raqobatni kuchaytiradi?

1. Maqsad sari intilishga undaydi

➤ Insonlar yuqoriga ko'tarilish mumkinligiga ishonsa, o'z oldiga aniq maqsadlar qo'yib, harakat qiladi.¹

2. Bilim olishga rag'bat kuchayadi

➤ Yuqori lavozim va daromadga erishish uchun odamlar ta'lim olishga, kasbiy malaka oshirishga intiladi.

3. Kasbiy ustunlik uchun sog'lom raqobat paydo bo'ladi

➤ Jamiyatda bir xil pozitsiyalar uchun ko'plab malakali odamlar raqobatlashadi — bu esa sifatli mehnat va xizmatlarni keltiradi.

4. Innovatsiyalar va yangilikka intilish kuchayadi

➤ Harakatlanish erkinligi mavjud bo'lgan jamiyatda insonlar yangilik yaratishga, kreativ fikrlashga ko'proq harakat qiladi.

5. Passivlik kamayadi, faoliyat oshadi

➤ “Baribir hech narsa o'zgarmaydi” degan kayfiyat o'rniga, “Harakat qilsam, erishaman” degan ruhiy holat mustahkamlanadi.²

Natijada:

•Shaxslar o'zini rivojlantiradi

•Ish joylarida sifatli mehnat kuchayadi

¹ Ibrahim, S. (2013). Status of women in Uzbekistan. IOSR Journal Of Humanities And Social Science, 10(3), 47-55.

² Roberts, K., Kamruzzaman, P., & Tholen, J. (2009). Young people's education to work transitions and inter-generational social mobility in post-soviet central Asia. Young, 17(1), 59-80.

•Tizimda tanlov, imkoniyat va rag'bat mavjud bo'ladi

5. Ijtimoiy qatlamlar o'rtasida aloqalarni kuchaytiradi

•Harakatlilik jamiyat qatlamlari o'rtasida aloqa o'rnatilishini, o'zaro tushunishni va integratsiyani kuchaytiradi.

“Ijtimoiy mobillik ijtimoiy qatlamlar o'rtasida aloqalarni kuchaytiradi” — bu shuni anglatadiki, odamlar turli ijtimoiy guruhlar o'rtasida erkin harakat qila olgan jamiyatda sinflar yoki qatlamlar o'rtasida yakkalanish emas, balki **aloqa, tushunish va hamkorlik** rivojlanadi.

Qanday qilib ijtimoiy mobillik qatlamlararo aloqani kuchaytiradi?

1. Turli qatlamlardan chiqqan odamlar aralashadi

➤ Ish joylarida, ta'limda, biznesda turli ijtimoiy kelib chiqishga ega shaxslar bir joyda bo'ladi, bu esa o'zaro tushunishni kuchaytiradi.

2. Ijtimoiy yakkalanish kamayadi

➤ “Faqat boylar – boylar bilan” yoki “kam ta'minlanganlar – o'zicha” degan yakkalanish buziladi. Har kim o'z ustida ishlasa, sinflar o'rtasida harakat qila oladi.

3. Tolerantlik va empatiya shakllanadi

➤ Turli qatlam vakillari bir-biri bilan muloqotda bo'lganida, boshqalarning hayoti, muammolari va qadriyatlarini yaxshiroq tushunadi.

4. Ijtimoiy birdamlik mustahkamlanadi

➤ Aloqa kuchaygani sayin jamiyatda umumiy manfaatlar, hamjihatlik, ko'mak va ijtimoiy birdamlik ortadi.

5. Qatlamlar o'rtasida bilim va tajriba almashinuvi bo'ladi

➤ Har xil darajadagi insonlar bir-biridan o'rganadi: biri moliyaviy savodxonlikni, biri esa mehnat qadriyatlarini yetkazadi.

6. Inson kapitali samarali ishlatiladi

•Qobiliyatli shaxslar jamiyatning har qanday qatlamidan chiqib, muhim pozitsiyalarga chiqish imkoniga ega bo'ladi.

“Inson kapitali samarali ishlatiladi” — bu ijtimoiy mobillikning muhim afzalliklaridan biri bo'lib, har bir shaxsning bilim, salohiyat va iste'dodidan jamiyat foydasiga to'laqonli foydalanish imkonini beradi.

Inson kapitali nima?

Inson kapitali — bu kishining bilimlari, ko'nikmalari, salohiyati, sog'ligi va tajribasidan iborat bo'lgan iqtisodiy va ijtimoiy resursdir. Bu kapital — jamiyatning eng qimmatli boyliklaridan biridir.

Ijtimoiy mobillik bu kapitalni qanday samarali ishlatadi?

1. Iqtidorli shaxslar yuksak pozitsiyalarga chiqadi

➤ Tug'ilgan joyi yoki ijtimoiy holatidan qat'i nazar, iste'dodli odamlar jamiyatda yetakchi bo'lish imkoniga ega bo'ladi.

2. “Isrofgarchilik” oldi olinadi

➤ Mobillik past bo'lgan jamiyatlarda ko'plab bilimli-yetuk insonlar o'z salohiyatini to'liq ro'yobga chiqara olmaydi. Mobillik bu to'siqlarni yo'qotadi.

3. To'g'ri joyda to'g'ri odam ishlaydi

➤ Malaka, tajriba va bilim talab qilingan joylarda aynan o'sha sohada kuchli insonlar ishlashi ta'minlanadi. Bu esa tizim samaradorligini oshiradi.

4. Ta'lim va sog'liqqa sarmoya qaytariladi

➤ Davlat va jamiyat tomonidan ta'limga, sog'liqni saqlashga kiritilgan investitsiyalar shaxslar orqali real iqtisodiy va ijtimoiy natijalar beradi.

5. Ijodkorlik va innovatsiyalar ko'payadi

➤ O'z joyini topgan, ilhomlangan insonlar yangi g'oyalar, texnologiyalar va yechimlar yaratadi — bu esa jamiyatni ilgari suradi.

Ijtimoiy mobillik orqali **har bir insonning qobiliyati ijtimoiy foydaga aylantiriladi**, bu esa umumiy rivojlanish va taraqqiyotning eng kuchli omillaridan biriga aylanadi.³

Ijtimoiy mobillik — bu jamiyatdagi har bir shaxsga o'z salohiyati, mehnati va bilimlari orqali yuqoriroq ijtimoiy mavqega erishish imkonini beradigan jarayondir. U nafaqat shaxsiy muvaffaqiyat, balki umumiy ijtimoiy va iqtisodiy taraqqiyot uchun ham hal qiluvchi omildir.

Ijtimoiy mobillikning asosiy ijobiy tomonlari:

- Shaxsiy rivojlanishga imkon yaratadi
- Jamiyatda adolat va tenglik hissini kuchaytiradi
- Iqtisodiy o'sish va innovatsiyalarga turtki bo'ladi
- Motivatsiya va raqobat muhitini shakllantiradi
- Ijtimoiy qatlamlar o'rtasida aloqalarni mustahkamlaydi
- Inson kapitalidan to'laonli foydalanishga yo'l ochadi

Ijtimoiy mobillik qatlamlar o'rtasida ko'prik vazifasini o'tab, jamiyatni yaxlit, kuchli va barqaror qiladi. Ijodkor, bilimli, mehnatkash insonlar uchun yo'l

³ Sacks, M. P. (1992). Social change and problems of young adults and women in Russia and Uzbekistan. Nationalities Papers, 20(2), 24-35.

ochib beruvchi ijtimoiy mobillik — bu barqaror, adolatli va taraqqiy etuvchi jamiyatning negizidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Roberts, K., Kamruzzaman, P., & Tholen, J. (2009). Young people's education to work transitions and inter-generational social mobility in post-soviet central Asia. *Young*, 17(1), 59-80.
2. Sacks, M. P. (1992). Social change and problems of young adults and women in Russia and Uzbekistan. *Nationalities Papers*, 20(2), 24-35.
3. Ibrahim, S. (2013). Status of women in Uzbekistan. *IOSR Journal Of Humanities And Social Science*, 10(3), 47-55.